

بررسی رابطه تحصیلات والدین و جو عاطفی خانواده با گرایش به اعتیاد دانش آموزان پسر دوره دبیرستان

مجتبی خادمی احمدآباد^۱، نسترن شریفی^۲

۱. کارشناسی ارشد روان شناسی

۲. استادیار دانشگاه آزاد واحد رودهن

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه تحصیلات والدین و جو عاطفی خانواده با گرایش به اعتیاد انجام گرفت. جامعه آماری این تحقیق شامل ۱۳۵ نفر از دانش آموزان پسر اول تا سوم دبیرستان های شهر تهران که در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ مشغول به تحصیل هستند و به روش نمونه گیری چند مرحله ای انتخاب شدند. برای جمع آوری داده ها از پرسشنامه جو عاطفی خانواده هیل برن، فرم مشخصات و آمادگی به اعتیاد استفاده شد و تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از رگرسیون چند متغییری انجام گرفت. یافته های تجزیه و تحلیل رگرسیون نشان داد که بین جو عاطفی خانواده و گرایش به اعتیاد رابطه منفی و معنادار دارد و بین تحصیلات پدر و مادر با گرایش به اعتیاد رابطه معنادار وجود ندارد.

واژه های کلیدی: تحصیلات والدین، جو عاطفی خانواده، گرایش به اعتیاد

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

اعتیاد به مواد مخدر پدیده‌ای جدید و خاص زندگی مدرن است. چرا که مصرف مواد مخدر اگر هم در گذشته وجود داشت، به عنوان اعتیاد و یا انحراف شناخته نمی شد. اما با گسترش فرهنگ مدرن، ارزش‌ها و هنجارهای مدرن نیز رواج یافته و کنش‌ها و رفتارهایی چون اعتیاد به مواد مخدر متعارض با هنجارها تلقی شده است. اعتیاد یکی از مشکلات اساسی پیش روی جامعه ما و مخصوصاً قشر جوان است (رضایی و همکاران، ۱۳۹۳). کمیته متخصصان تشخیص مواد اعتیاد آور که در سال ۱۹۳۰ تحت نظارت سازمان ملل و به صورت وابسته به سازمان بهداشت جهانی برای دستیابی به تعریفی مناسب و همه جانبه از مواد مخدر تشکیل شد در سال ۱۹۵۰ تعریف زیر را ارائه کرد: اعتیاد به مواد مخدر مسمومیت حاد و مزمنی است که مضر به حال شخص و اجتماع می باشد و زاییده مصرف داروی طبیعی و مصنوعی است که خصوصیات آن عبارتند از:

۱. وجود نیاز مبرم به ادامه استعمال دارو و به دست آوردن آن به هر طریق ممکن.
 ۲. وجود علاقه شدید به ازدیاد میزان دارو.
 ۳. وابستگی روانی یا جسمی به آثار داروهای اعتیاد آور بدین صورت که وقتی دارو به معتاد نرسد آثار روانی و جسمی که به آثار قطع دارو موسوم است، در وی ظاهر شود (کیا و حسین پور، ۱۳۸۶).
- در طول سالیان گذشته همواره افراد و مکاتب روان شناسی و جامعه شناسی سعی در تبیین و ریشه یابی اعتیاد داشته اند و نظریه های متفاوتی در این زمینه وجود دارد که در زیر برخی از مهم ترین آنها ذکر شده است.
- مصرف مواد یک نوع خود درمانی در مقابله با استرس‌های هیجانی و تلاشی در جهت مقابله با بی ثباتی عاطفی و فقدان کنترل است (شیندلر و همکاران، ۲۰۰۵). بین وضعیت خانواده به لحاظ تک والدی، دو والدی، سرپرستی پدر یا مادر و وضعیت اقتصادی آنها، مصرف والدین یا برادران و خواهران فرد با مصرف مواد مخدر وی ارتباط قوی ای وجود دارد. همچنین وضعیت تأهل افراد نیز در مصرف مواد تأثیر گذار است به طور مثال افرادی که طلاق گرفته اند یا اصلاً ازدواج نکرده اند در مقایسه با افراد متأهل آمار مصرف بالاتری دارند. نظریه استرس اجتماعی^۱ بیان می کند که قرار گرفتن در معرض استرس مانند محرومیت مداوم اقتصادی می تواند منجر به گرایش به مصرف مواد به عنوان یک راهبرد مقابله ای شود. همچنین نظریه فشار^۲ این فرضیه را مطرح می کند که مصرف مواد اساساً یک راهبرد مقابله ای است محدودیت بیشتر اقشار محروم جامعه در رسیدن به اهدافشان منجر به هدایت آنها به سمت مصرف مواد می شود (بارت و ترنر، ۲۰۰۵). بیش تر معتادان جهان را افراد فقیر تشکیل می دهند. برای مثال، افرادی که در محله های شلوغ و پرجمعیت شهرهای صنعتی و تجاری زندگی می کنند بیش تر از سایر افراد در خطر اعتیاد هستند. البته نمی توان گفت بین فقر و اعتیاد رابطه مستقیم وجود دارد، چون در بسیاری از جوامع تعداد زیادی از مردم فقیرند، ولی معتاد نیستند با این وصف، یکی از عللی که افراد را به سمت اعتیاد می کشاند محرومیت های ناشی از فقر است (فریدکیان، ۱۳۸۹). جامعه شناسان و محققان در زمینه اعتیاد مهم ترین تئوریهای مرتبط با علل مصرف مواد را در سه گروه به شرح زیر طبقه بندی می کنند:

۱. گروهی بر این عقیده اند که چون مواد وجود دارد و در دسترس افراد قرار می گیرد افراد به استعمال آن می پردازند.

۱. Social stress theory

۲. Strain theory

۲. گروهی دیگر آمادگی روانی و شخصیت نابهنجار شخص را علت اساسی ابتلا به اعتیاد می‌دانند، این گروه عقیده دارند افرادی که از نظر روانی و شخصیتی دچار اختلالاتی هستند به علت اینکه نمی‌توانند در برابر مشکلات زندگی و شکست‌ها و ناکامی‌ها مقاومت کنند، برای فرار از این مشکلات به استعمال مواد مخدر روی می‌آورند.

۳. گروهی نیز بر این عقیده اند که بحران‌ها و نابسامانی‌های اجتماعی، ناراحتی‌ها و فشارهای روانی را به وجود می‌آورند که افراد به منظور کاهش این فشارها به استعمال مواد مخدر روی می‌آورند (فریدکیان، ۱۳۸۹).

اعضای خانواده نقش اساسی در شکل‌دهی رفتار از جمله رفتار انحرافی فرد دارند. به طور مثال مصرف مواد توسط والدین با مصرف بیش‌تر فرزندان آن‌ها مرتبط است و نوع ماده‌ای مصرفی والدین با نوع ماده‌ی مصرفی که فرزندان نوجوان آن‌ها انتخاب می‌کنند بهم نزدیک هستند. همچنین تحقیقات نظریه یادگیری اجتماعی به این نتیجه رسیده که نوجوانان از برادران و خواهران بزرگتر خود رفتار مصرف مواد را بیش‌تر از والدین تقلید می‌کنند (بارت و ترنر، ۲۰۰۵). خانواده مهم‌ترین نهاد اجتماعی و تاثیرگذارترین آن‌ها در تکوین و رشد شخصیت افراد است. بخش عمده شخصیت افراد تحت تاثیر خانواده شکل می‌گیرد، به همین دلیل وقتی خانواده نتواند نقش خود را به درستی در رشد فرزندان ایفا کند این وظیفه خواه ناخواه به عهده دیگر افراد یا گروه‌ها مثل گروه هم‌سالان واگذار می‌شود. با توجه به اهمیت نهاد خانواده، وضعیت نابسامانی، مشکلات والدین و اعتیاد آن‌ها و ... مهم‌ترین عامل در ایجاد و گسترش اعتیاد به مواد مخدر است (رضایی و همکاران، ۱۳۹۳. فریدکیان، ۱۳۸۹). یکی از عوامل مؤثر و حمایت‌کننده در تمایل و آمادگی به اعتیاد جوانان، جو عاطفی خانواده و میزان ارتباط مطلوب فرد با والدین است. پژوهش‌های زیادی خانواده را به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل در پیشگیری و یا ایجاد کننده گرایش فرزندان به سمت مواد مخدر برشمرده‌اند، بیش‌ترین عوامل بروز حالت‌های روان‌شناختی مثل استرس و تمایل و دوری به فرار و سوءمصرف در افراد، مربوط به زندگی خانوادگی و فعالیت اجتماعی است (عبدالملکی و همکاران، ۱۳۹۵). محیط خانواده، عامل اصلی در تعیین رفتار بزهکارانه است. در واقع بیش‌تر تحقیق‌هایی که علل اصلی بزه و سوءمصرف مواد و فرار از منزل را بررسی کرده‌اند، بین بی‌ثباتی میان خانواده، فرار، فقر و رفتار مشکل‌ساز نوجوان و تمایل به اعتیاد هبستگی قابل توجهی یافته‌اند (عسگری و همکاران، ۱۳۹۰). درگیری و نزاع بین والدین در محیط خانواده موجب سلب آرامش و آسایش فرزندان در خانه می‌شود. لذا آن‌ها ترجیح می‌دهند که بیش‌تر وقت خود را در خارج از منزل سپری کنند. کمبود محبت والدین آنان را جذب محبت‌های ظاهری گروه‌های منحرف می‌سازد و برای رهایی از سختی‌ها و مشکلات زندگی به تشویق این گروه‌ها به مصرف مواد مخدر روی می‌آورند. بر اساس نتایج پژوهشی حدود ۸۲ درصد از معتادان ستیزه‌های خانوادگی را عامل فرار خود از منزل و روی آوردن به اعتیاد می‌دانند (فریدکیان، ۱۳۸۹). خانواده به عنوان اولین پایه‌گذار شخصیت، ارزش‌ها و معیارهای فکری است که نقش مهمی در تعیین سرنوشت و سبک و خط‌مشی آینده فرد دارد و اخلاق و سلامت روان فرد تا حدود بسیاری در گروه آن است. واکنش کودک به محیط خود بالطبع تحت تاثیر موازین اجتماعی و فرهنگی گروه خانواده است که درمیان آن‌ها بزرگ شده است. ماهیت جو عاطفی خانواده که شامل روابط والدین نسبت به فرزندان، فرزندان نسبت به یکدیگر و والدین نسبت به هم است، می‌تواند در ایجاد سازگاری کودک و نوجوان تسهیل‌کننده و یا بازدارنده باشد. نوجوانانی که در خانواده‌های مملو از سوءظن، عیب‌جویی، سرزنش و بی‌اعتنایی عاطفی بزرگ می‌شوند در ساختن هویت خویش و ایجاد روابط مطلوب با دیگران دچار مشکل خواهند بود (نورالدین وند و همکاران، ۱۳۸۳). امروزه با ورود وسایل و تکنولوژی‌های جدید به عرصه خانواده شاهد این هستیم که والدین ساعت‌های متمادی در کناریکدیگر می‌نشینند، بدون آنکه حرفی برای گفتن داشته باشند. ما دیگر کمتر نشانه‌هایی از آن نوع خانواده‌هایی داریم که والدین و فرزندان دور هم نشسته و درباره موضوعات خانوادگی و کاری باهم گفتگو کرده و نظرات همدیگر را راجع به موضوعات مختلف جویا شوند بر اساس اظهارات معاون سازمان بهزیستی کشور میزان تعامل در بین اعضای خانواده تنها در حدود ۳۰ دقیقه است که این می‌تواند آسیب‌زا باشد (جودی و همکاران، ۱۳۹۶). یکی از ویژگی‌های خانواده که در گرایش افراد به مصرف مواد مخدر نقش دارد کیفیت ارتباطات درون خانواده است. سطح بالای دلبستگی، میزان حمایت زیاد، صرف زمان بیش‌تر با خانواده، جشن‌های

خانوادگی مکرر، فضای گرم و صمیمی از خانواده در مقابل اعتیاد محافظت می‌کند در حالی که ارتباطات منفی مثل سطح بالای تعارضات خانواده پیش بینی کننده مصرف مواد است (بارت و ترنر، ۲۰۰۵). بعضی از انسان‌ها در برابر موقعیت های استرس زا به شدت احساس درماندگی می‌کنند. در چنین شرایطی خانواده خوب و روابط عاطفی رضایت بخش می‌تواند تکیه گاه مطمئنی برای فرد باشد. افزایش حضور والدین در منزل، تقویت ارتباط های میان اعضای خانواده، توجه به ارزش های اخلاقی و معنوی در زندگی و اهمیت قائل شدن پدر و مادر برای مبانی اعتقادی، ارزشی و مذهبی کمک می‌کند که شخص با بهکارگیری راه هایی از جانب خانواده، بتواند سکان زندگی خویش را در میان دریای پرتلاطم جوانی به سلامت هدایت کند (فتاحی و همکاران، ۱۳۸۹). با توجه به مطالب ذکر شده یکی از هدف های پژوهش حاضر بررسی رابطه بین تحصیلات والدین و جو عاطفی خانواده با گرایش به اعتیاد نوجوانان است. پژوهش حاضر به دنبال پاسخ این سوال است که آیا بین سطح تحصیلی والدین و جو عاطفی خانواده با گرایش فرزندان پسر به سمت اعتیاد رابطه وجود دارد؟

بر این اساس فرضیه های این پژوهش شامل یک فرضیه کلی و سه فرضیه جزئی به شرح زیر است:

فرضیه کلی: از روی جو عاطفی خانواده و تحصیلات والدین می‌توان گرایش به اعتیاد فرزندان آنها را پیش بینی کرد.

فرضیه جزئی اول: بین تحصیلات پدر و گرایش به اعتیاد فرزندان رابطه وجود دارد.

فرضیه جزئی دوم: بین تحصیلات مادر و گرایش به اعتیاد فرزندان رابطه وجود دارد.

فرضیه جزئی سوم: بین جو عاطفی خانواده و گرایش به اعتیاد فرزندان رابطه وجود دارد.

جامعه آماری، نمونه و روش اجرای پژوهش

بررسی رابطه تحصیلات والدین و جو عاطفی با گرایش به اعتیاد، غیرآزمایشی و کاربردی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری این تحقیق شامل دانش آموزان پسر اول تا سوم دبیرستان های شهر تهران که در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ مشغول به تحصیل هستند می‌باشد. در این تحقیق گروهی از دانش آموزان پسر دبیرستانی به روش خوشه ای چند مرحله ای انتخاب، به طوری که از شهر تهران ۳ منطقه آموزش و پرورش به صورت تصادف برگزیده و از هر منطقه ۱ دبیرستان و از هر دبیرستان ۳ کلاس (پایه اول و دوم و سوم) انتخاب شد و متغیرهای تحصیلات والدین، جو عاطفی و گرایش به اعتیاد اندازه گیری شد و رابطه هم زمان آنها بررسی شد. به دلیل اینکه پژوهش برای پیش بینی است، بسیاری از محققان معتقدند که به ازای هر متغیر پیش بین باید ۴۰ نفر را به عنوان نمونه انتخاب کرد (دنیس هویت، دانکر کرامر. ترجمه پاشا شریفی و همکاران، ۱۳۹۵). با توجه به اینکه این فرضیه پژوهش ۳ متغیر پیش بین دارد (تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، جو عاطفی خانواده) حدود ۱۲۰ نفر باید در نظر گرفته می‌شد که در این پژوهش ۱۵۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند که با احتساب ریزش آزمودنی ها تبدیل به ۱۳۵ نفر شد.

ابزار پژوهش

پرسشنامه جو عاطفی خانواده (هیل برن، ۱۹۶۴) ۳. این پرسشنامه دارای ۱۶ سؤال بوده و هدف آن ارزیابی جو عاطفی خانواده (رابطه پدر- فرزندی و رابطه مادر- فرزندی) می‌باشد. این پرسشنامه دارای ۸ بعد است. موسوی شوشتری (۱۳۷۷)

^۲. Emotional atmosphere of family -Hil Burn

برای تعیین روایی محتوایی، این پرسشنامه را به پنج نفر از متخصصان داد، سپس نظرات آنها جمع‌آوری گردید و سؤال‌هایی که مورد تایید متخصصان بود و روی آنها توافق داشتند نگهداری شد (به نقل از ناهیدی، ۱۳۹۰)، جمشیدی (۱۳۷۹) ضریب پایایی آزمون جو عاطفی خانواده را از طریق آلفای کرونباخ و بازآزمایی محاسبه کرد که به ترتیب ۰/۸۷ و ۰/۸۳ هستند (به نقل از ناهیدی، ۱۳۹۰).

فرم مشخصات: شامل سن، جنس، دوره تحصیلی و تحصیلات والدین.

مقیاس آمادگی به اعتیاد (APS-۴) مقیاس آمادگی به اعتیاد با توجه به شرایط روانی-اجتماعی جامعه ایرانی ساخته شده است. این پرسشنامه از دو عامل تشکیل شده است و پرسشنامه دارای ۳۶ عبارت به اضافه ۵ ماده دروغ سنج است. در عامل اول اول (آمادگی فعال) بیشترین ماده‌ها به ترتیب مربوط به رفتارهای ضداجتماعی، میل به مصرف مواد، نگرش مثبت نسبت به مواد، افسردگی و هیجان خواهی است و در عامل دوم (آمادگی منفعل) بیشترین ماده‌ها مربوط به عدم ابراز وجود و افسردگی است. نمره‌گذاری این مقیاس بر روی یک پیوستار از صفر (کاملاً مخالفم) تا سه (کاملاً موافقم) است. فرم خارجی مقیاس آمادگی اعتیاد، یکی از سه زیر مقیاس MMPI-۲ است وید، بوجر، مک کنا و بن پورات (۱۹۹۲، به نقل از زینالی، وحدت و عیسوی، ۱۳۸۷) ساخته شده است. در ایران زرگر (۱۳۸۵) مقیاس آمادگی به اعتیاد را با توجه به فرهنگ ایرانی ساخت. پایایی در این مقیاس در مطالعه زرگر و غفاری (۲۰۰۹) با آلفای کرونباخ ۰/۹۰ محاسبه گردید. آلفای عامل اول ۰/۹۱ و عامل دوم ۰/۷۵ بود. به همین ترتیب عشرتی (۱۳۸۹) طی پژوهشی با عنوان بررسی روابط ساختاری برخی از عوامل روان شناختی خطرزا و محافظت کننده آمادگی اعتیاد در دانش آموزان سال سوم دبیرستان‌های شهر مشهد از این مقیاس استفاده نمود و پایایی این مقیاس را با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای مقیاس اعتیاد کل ۰/۷۰، برای آمادگی اعتیاد فعال ۰/۷۱ و آمادگی اعتیاد منفعل ۰/۶۲ به دست آورد.

یافته‌ها

جدول ۱ جدول شاخص‌های توصیفی متغیرهای پیش بین و گرایش به اعتیاد را نشان می‌دهد.

جدول ۱ جدول شاخص‌های توصیفی متغیرهای پیش بین و گرایش به اعتیاد

متغیر	میانگین	میانه	واریانس	انحراف استاندارد	کجی	معناداری کجی
تحصیلات پدر	۱۳،۷۹	۱۴	۱۱،۰۶۱	۳،۳۲۶	-۰،۱۵۹	۰،۲۰۹
تحصیلات مادر	۱۳،۳۲	۱۲	۹،۱۴۴	۳،۰۲۴	۰،۱۱۱	۰،۲۰۹
جو عاطفی	۵۲،۷۳	۵۳	۲۱۳،۸۱۲	۱۴،۶۲۲	-۰،۴۳۳	۰،۲۰۹
گرایش به اعتیاد	۳۶،۷۳	۳۶	۲۶۱،۴۶۹	۱۶،۱۷	۰،۲۹۲	۰،۲۰۹

برای تایید فرضیه‌ی کلی ابتدا ماتریس همبستگی و سپس تحلیل واریانس رگرسیونی انجام شد.

۴ . Addiction Potential Scale

جدول ۲ تحلیل واریانس رگرسیون مربوط به تاثیر متغیرهای پیش بین بر گرایش به اعتیاد را نشان می‌دهد.

جدول ۲ تحلیل واریانس رگرسیون مربوط به تاثیر متغیرهای پیش بین بر گرایش به اعتیاد

شاخص تغییرات/ منابع تغییرات	SS	DF	MS	F	P
رگرسیون	۵۲۹۷,۴۶۱	۳	۱۷۶۵,۸۲	۷,۷۷۸	۰,۰۰۰۱
باقیمانده	۲۹۷۳۹,۳۹۸	۱۳۱			
کل	۳۵۰۳۶,۸۵۹	۱۳۴			

در جدول ۲ مقدار به دست آمده F برابر با ۷,۷۷۸ و سطح معناداری برابر با ۰,۰۰۰۱ است بنابراین این فرض که از روی جو عاطفی و تحصیلات والدین میتوان گرایش به اعتیاد فرزندان را پیش‌بینی کرد تایید شد. جدول ۳ جدول ضریب تعیین و همبستگی رگرسیونی را نشان می‌دهد.

جدول ۳ جدول ضریب تعیین و همبستگی رگرسیونی

R	R^2	R^2_c
۰,۳۸۹	۰,۱۵۱	۰,۱۳۲

با توجه به مقادیر به دست آمده در جدول ۳، ضرایب تعیین و همبستگی بین نمره‌های متغیرهای پیش بین و گرایش به اعتیاد مشخص شده است. لذا ۱۳ درصد از تغییرات مربوط به گرایش به اعتیاد مربوط به متغیرهای تحصیلات والدین و جو عاطفی خانواده می‌باشد.

جدول ۴ جدول پیش بینی گرایش به اعتیاد از روی متغیرهای پیش بین را نشان می‌دهد.

جدول ۴ پیش بینی گرایش به اعتیاد از روی متغیرهای پیش بین

متغیرهای پیش بین	B	Beta	t	P
جو عاطفی	-۰,۴۲۷	-۰,۳۸۶	-۴,۷۴۳	۰,۰۰۰۱
تحصیلات پدر	-۰,۱۷۳	-۰,۰۳۶	-۰,۳۸۴	۰,۷۰۲
تحصیلات مادر	۰,۷۷۲	۰,۱۴۴	۱,۵۴۵	۰,۱۲۵

با توجه به جدول ۴ ملاحظه می گردد که بین تحصیلات پدران و گرایش به اعتیاد فرزندان آنها رابطه‌ی معناداری وجود ندارد ($Beta = -0,386, p = 0,702$). بدین معنی که سطح تحصیلات پدر در گرایش به اعتیاد فرزندان تاثیری ندارد. با توجه به این نتایج فرضیه‌ی اول رد شد. همچنین ملاحظه می‌گردد که بین تحصیلات مادران و گرایش به اعتیاد فرزندان آنها رابطه معناداری وجود ندارد ($Beta = 0,144, p = 0,125$)، بنابراین فرضیه جزئی دوم هم رد شد.

با توجه به جدول ۴ بین گرایش به اعتیاد و جو عاطفی خانواده رابطه منفی و معنادار وجود دارد ($Beta = -0,386, p = 0,0001$). بدین معنی که به هر اندازه جو عاطفی خانواده بالاتر باشد میزان گرایش به اعتیاد شخص پایین تر است و برعکس. بنابراین فرضیه‌ی جزئی سوم تایید شد.

با توجه به جدول ۴ تنها متغیر جو عاطفی با سطح معناداری کم‌تر از ۰,۰۵، قابلیت پیش‌بینی متغیر گرایش به اعتیاد را دارد سایر متغیرها با سطح معناداری بالاتر از ۰,۰۵، قابلیت پیش‌بینی متغیر گرایش به اعتیاد را ندارند.

بحث و نتیجه گیری

هدف از پژوهش حاضر پاسخ به این سوال بود که آیا بین تحصیلات والدین و جو عاطفی خانواده با گرایش به اعتیاد رابطه معناداری وجود دارد؟ ابتدا ماتریس همبستگی و سپس تحلیل واریانس رگرسیونی انجام شد. مقدار به دست آمده F برابر با ۷,۷۷۸ و سطح معناداری برابر با ۰,۰۰۰۱ است. ضرایب تعیین و همبستگی بین نمره‌های متغیرهای پیش بین و گرایش به اعتیاد مشخص شد ($R = 0,389, R^2 = 0,151, R^2C = 0,132$). لذا ۱۳ درصد از تغییرات مربوط به گرایش به اعتیاد مربوط به متغیرهای تحصیلات والدین و جو عاطفی خانواده می‌باشد. بنابراین این فرض که از روی جو عاطفی و تحصیلات والدین می‌توان گرایش به اعتیاد فرزندان را پیش‌بینی کرد تایید شد. این نتیجه با یافته‌های رضایی و همکاران (۱۳۹۳)، پیروی و همکاران (۲۰۱۵) همسو است. برای مشخص شدن اینکه کدام یک از متغیرهای جو عاطفی، تحصیلات پدر و مادر بیش‌ترین تاثیر را پیش‌بینی گرایش به اعتیاد دارند مورد نظر از روی ماتریس همبستگی استخراج شد. بین تحصیلات پدران و گرایش به اعتیاد فرزندان آنها رابطه‌ی معناداری وجود ندارد (ضریب همبستگی و سطح معناداری ۰,۰۳۱ و ۰,۷۱۸ و $Beta = -0,386, p = 0,702$). بدین معنی که سطح تحصیلات پدر در گرایش به اعتیاد فرزندان تاثیری ندارد. با توجه به نتایج بدست آمده بین تحصیلات مادران و گرایش به اعتیاد فرزندان آنها رابطه معناداری وجود ندارد (ضریب همبستگی ۰,۰۷۳ و سطح معناداری ۰,۳۹۸ و $Beta = 0,144, p = 0,125$). این نتیجه با یافته استنلی (۱۹۷۸) همسو است و با یافته شمس و همکاران (۱۳۹۴) ناهمسو است. علت نتایج بدست آمده را می‌توان در روش اجرای پرسشنامه‌ها و تاثیر همسالان یافت. جامعه نمونه

این پژوهش دانش آموز بودند و چون کلاس ها به صورت گروهی است افراد با فاصله کمی از هم قرار دارند. برخی از افرادی که والدین آنها تحصیلات پایینی دارند به علت خجالت از همسالان خود یا ذکر نمی کردند یا واقعیت را ننوشته بودند. علت دوم این است که در ایران سال هاست امکانات آموزشی در اختیار همه قرار دارد و تقریباً بیش تر افراد (والدین) دسترسی به آموزش عمومی دارند تا حد تحصیلات متوسطه حتی اقبال ضعیف هم هزینه ی زیادی متقبل نمی شوند، پس امکان تحصیل تا این سطح را دارند و افراد کمی از والدین هم تحصیلات تکمیلی دارند. بنابراین واریانس تحصیلات پایین است و ممکن است عدم رابطه تحصیلات والدین با گرایش به اعتیاد مربوط به این مسئله باشد.

بین گرایش به اعتیاد و جو عاطفی خانواده همبستگی منفی و معنادار $0,0367$ - در سطح $0,001$ وجود دارد ($Beta=-$ $0,386$, $p=0,000$). بدین معنی که به هر اندازه جو عاطفی خانواده بالاتر باشد میزان گرایش به اعتیاد شخص پایین تر است و برعکس. این نتیجه با یافته های رضایی و همکاران (۱۳۹۳)، پیروی و همکاران (۲۰۱۳)، عبدالملکی و همکاران (۱۳۹۵)، عسگری و همکاران (۱۳۹۵)، جودی و همکاران (۱۳۹۶) همسو است. اعضای خانواده نقش اساسی در شکل دهی رفتار از جمله رفتار انحرافی فرد دارند. به طور مثال مصرف مواد توسط والدین با مصرف بیش تر فرزندان آنها مرتبط است و نوع ماده ای مصرفی والدین با نوع ماده ی مصرفی که فرزندان نوجوان آنها انتخاب می کنند بهم نزدیک هستند. همچنین تحقیقات نظریه یادگیری اجتماعی به این نتیجه رسیده که نوجوانان از برادران و خواهران بزرگتر خود رفتار مصرف مواد را بیش تر از والدین تقلید می کنند (بارت و ترنر، ۲۰۰۵). خانواده مهم ترین نهاد اجتماعی و تاثیرگذارترین آنها در تکوین و رشد شخصیت افراد است. بخش عمده شخصیت افراد تحت تاثیر خانواده شکل می گیرد، به همین دلیل وقتی خانواده نتواند نقش خود را به درستی در رشد فرزندان ایفا کند این وظیفه خواه ناخواه به عهده دیگر افراد یا گروه ها مثل گروه همسالان واگذار می شود. با توجه به اهمیت نهاد خانواده، وضعیت نابسامانی، مشکلات والدین و اعتیاد آنها و مهم ترین عامل در ایجاد و گسترش اعتیاد به مواد مخدر است (رضایی و همکاران، ۱۳۹۳). با توجه به اهمیت نهاد خانواده، وضعیت نابسامانی، مشکلات والدین و اعتیاد آنها و مهم ترین عامل در ایجاد و گسترش اعتیاد به مواد مخدر است (فرید کیان، ۱۳۹۳). محیط خانواده، عامل اصلی در تعیین رفتار بزهکارانه است. در واقع بیش تر تحقیق هایی که علل اصلی بزه و سوء مصرف مواد و فرار از منزل را بررسی کرده اند، بین بی ثباتی میان خانواده، فرار، فقر و رفتار مشکل ساز نوجوان و تمایل به اعتیاد همبستگی قابل توجهی یافته اند (عسگری و همکاران، ۱۳۹۰). پژوهش های زیادی خانواده را به عنوان یکی از مهم ترین عوامل در پیشگیری و یا ایجاد کننده گرایش فرزندان به سمت مواد مخدر برشمرده اند، بیش ترین عوامل بروز حالت های روان شناختی مثل استرس و تمایل و دوری به فرار و سوء مصرف در افراد، مربوط به زندگی خانوادگی و فعالیت اجتماعی است (عبدالملکی و همکاران، ۱۳۹۵).

پیشنهادات

۱. اجرای این پرسشنامه ها در مدارس به علت تاثیر همسالان توأم با مقدار قابل توجهی از خطاست. پیشنهاد می شود که اجرای این قبیل آزمون ها به صورت کیفی با آزمون و مصاحبه ساختار هر دو با هم انجام گیرد.
۲. در این پژوهش جو عاطفی و تحصیلات والدین در ارتباط با گرایش به اعتیاد مورد بررسی قرار گرفتند، برای تحقیقات بعدی پیشنهاد می شود عوامل عزت نفس، خودباوری و تاثیر دوستان در رابطه با اعتیاد مورد بررسی قرار گیرند.

منابع

۱. رضایی، ا. اسلامی، ب. خراسانی، م. (۱۳۹۳). نقش خانواده در گرایش جوانان به اعتیاد در شهرستان ورامین. فصلنامه مطالعات جامعه شناختی جوانان، سال پنجم، شماره ۱۶، پاییز ۹۳، ص ۲۷-۵۰.
 ۲. کیا، ع. حسین پور، ج. (۱۳۸۶). بررسی نحوه نگرش رسانه ها به اعتیاد. فصلنامه دانش انتظامی، سال نهم، شماره اول.
 ۳. فریدکیان، س. (۱۳۸۹). بررسی اختلال در کارکردهای خانواده و تاثیر آن بر اعتیاد فرزندان. فصلنامه علمی-پژوهشی انتظام اجتماعی، سال دوم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۸۹.
 ۴. عبدالملکی، س. فرید، ا. حبیبی کلهر، ر. هاشمی، م. قدوسی نژاد، آ. (۱۳۹۵). بررسی رابطه جو عاطفی خانواده و کنترل عواطف با گرایش به اعتیاد، فصلنامه خانواده پژوهی، ۱۲، ۴۸، زمستان ۱۳۹۵.
 ۵. عسگری، پ. صفرزاده، س. قاسمی مفرد، م. (۱۳۹۰). رابطه جو عاطفی خانواده و جهت گیری مذهبی با گرایش به اعتیاد. فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات اسلام و روان شناسی، س ۵، ش ۸، بهار و تابستان ۱۳۹۰.
 ۶. نوالدین وند، م. شهنی، م. پاشا، غ. (۱۳۸۳). رابطه جو عاطفی خانواده با سزگاری فردی-اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانش آموزان دبیرستان. دانش و پژوهش در روان شناسی، دانشگاه آزاد واحد خوراسگان، شماره نوزدهم و بیستم، بهار و تابستان ۱۳۸۳.
 ۷. جودی، ز. حیدری، ح. یاسین، ع. (۱۳۹۶). پیشبینی اعتیاد به فضای مجازی بر اساس سبکهای فرزندپروری، جو عاطفی خانواده، اضطراب اجتماعی در دانش آموزان دبیرستانی شهر قم. مجله پیشرفت های نوین در علوم رفتاری، دوره دوم، شماره هشتم، خرداد ماه ۱۳۹۶.
 ۸. فتحی، س. ثابتی، م. بهروزنیا، پ. (۱۳۸۹). تاثیر خشونت مادران بر اعتیاد فرزندان. فصلنامه پژوهش اجتماعی، سال سوم، شماره هشتم.
 ۹. شمس، ح. صدرالسادات، ج. امامی پور، س. (۱۳۹۴). شناسایی اختلالات رفتاری در کودکان دارای پدر معتاد. مجله توانبخشی، ۱۳۹۴.
۱. Schindler, A. Thomasius, R. Sack, P. Gemeinhardt, B. Kustner, U. Eckert, J. (۲۰۰۵). Attachment and substance use disorders: A review of the literature and a study in drug dependent adolescents. Attachment & Human Development, September ۲۰۰۵; ۷(۳): ۲۰۷-۲۲۸.
 ۲. Barret, A. Turner, R. (۲۰۰۵). Family structure and substance use problems in adolescence and early adulthood: examining explanations for the relationship. Addiction, ۱۰۱, ۱۰۹-۱۲۰.
 ۳. Peyrovi, H. Fatemi, N. Jalali, A. (۲۰۱۵). The Role of Family Atmosphere in the Relapse Behavior of Iranian Opiate Users: a Qualitative Study. Journal of caring sciences, ۲۰۱۵, ۴(۳): ۱۸۹-۱۹۶.